

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Enno Rebane

VILJANDIMAA GÜMNAASIUMIÕPILASTE JA KUTSEÕPPE ÕPILASTE OOTUSED
PAARI- JA PERESUHETE KÄSITLEMISELE ÕPPEKAVAS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: haridusteaduste nooremteadur Piret Einpaul

Tartu 2023

Kokkuvõte

Gümnaasiumi- ja kutseõppeõpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele

õppekavas. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Viljandi gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas. Kvalitatiivses uurimuses viidi läbi 1 poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu 6 gümnaasiumi õpilasega ning 6 individuaalset intervjuud kutseõppe õpilastega, uurimuses osales 6 noormeest ja 6 tütarlast. Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset ja deduktiivset sisuanalüüsi. Paarisuhte väärtuste osas oli õpilaste jaoks oluline mitte niivõrd suhte vorm, vaid suhtega seotud vajadused. Gümnaasiumi õpilased kirjeldasid paari- ja peresuhete käsitlemist koolis ebapiisavana nii teemade ulatuse, kui mahu poolest ning kutseõppe õpilaste sõnul nende õpingutes seda teemat ei käsitleta. Õpilased ootavad koolilt paari- ja peresuhete teemadest laiemaid teadmisi ning seda ka suuremas mahus. Paari- ja peresuhete käsitlemine õppekavas vajab suuremat ja süsteemsemat tähelepanu noorte ettevalmistamiseks õnnelike ja püsivate peresuhete loomisel.

Märksõnad: Paarisuhe, peresuhted, õpilashinnangud

Abstract

Expectations of high school and vocational students regarding the treatment of couple and family relationships in the curriculum.

The aim of the bachelor thesis was to determine the expectation of Viljandi Gymnasium and Vocational School students regarding the inclusion of couple and family relationship topics in the curriculum. A qualitative study was conducted, consisting of 1 semi-structured focus group interview with 6 gymnasium students and 6 individual interviews with vocational school students. The study involved 6 boys and 6 girls. Inductive and deductive content analysis was used for the data analysis. In terms of relationship values, the students considered their relationship needs more important than the form of the relationship itself. Gymnasium students described the treatment of couple and family relationship in school as inadequate in terms of both coverage and depth, while vocational school students stated that this topic is not addressed in their studies. According to the students' description, they expect broader knowledge and greater emphasis on couple and family relationship topics in their education. The inclusion of couple and family relationship topics in the curriculum requires greater and more systematic attention to prepare young people for building happy and enduring relationship and to encourage them in this regard.

Keywords: Couple relationship, family relationships, student assessments

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade	5
Väärtused ja normid paarisuhtes	5
Väärtused ja normid peresuhetes	6
Paarisuhe muutuvus ühiskonnas	7
Hariduse ja õpetaja roll paari- ja peresuhete käsitlemisel.....	8
Metoodika.....	12
Valim.....	12
Andmekogumine.....	12
Andmeanalüüs.....	13
Tulemused	14
Arutelu	18
Tänuõnad	21
Autorluse kinnitus	22
Kasutatud kirjandus.....	23
Lisa 1. Intervjuu kava.....	1
Lisa 2. Kodeerimise näide	1
Lisa 3. Koodipuu	1
Lisa 4. Suhtevajadused.....	1

Sissejuhatus

Inimese heaolu üks olulisemaid aspekte on asjatundjate sõnul positiivsed ja kvaliteetsed suhted ning on teada, et paarisuhte loomise ja hoidmisega seotud oskused on õpitavad (Boniwell, 2014). Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuring näitab, et koolid ja erinevad tööstusharud pühendavad suurel määral tähelepanu ja ressursse noorte ettevalmistamisel tööturule sisenemiseks, kuid teevad suhteliselt vähe, et valmistada neid ette hooliva romantilise püsisuhte jaoks (Weissbourd *et al.*, 2013). Noorukite romantilistel suhetel on teadaolevalt oluline mõju individuaalsele heaolule ja arengule, kuid vähesed teismelised saavad vajalikke teadmiste ja oskuste osas ametlikku haridust tervete romantiliste suhete loomiseks (McElwain *et al.*, 2016). Weissbourd jt (2013) on öelnud, et suutmatus noori ette valmistada toimivaks paarisuhteks võib kaasa tuua negatiivseid tagajärgi kogu elu vältel, näiteks probleemid ainete kuritarvitamisega, perevägivald, abielukonfliktid, lahutus või kannatusterohkes abielus püsimine ja isegi suutmatus suhteid luua. Probleemsed suhted omakorda soodustavad alkoholismi, perevägivalda ja töönarkomaaniat ning mõjutavad vaimset tervist.

Eestis kehtiv riiklik õppekava seab gümnaasiumi üheks ülesandeks noorte ettevalmistamise isiklikuks eluks partnerina (*Gümnaasiumi riiklik õppekava*, 2011). Kui vaadata gümnaasiumi riiklikku õppekava (2011), siis ilmneb, et sotsiaalainete valdkonnas on inimeseõpetuse õppeaines 1 kursus perekonnaõpetusel, mille maht on 35 ainetundi. Kutsekeskharidusõppe sisu põhineb kutsestandarditel ja gümnaasiumi riiklikul õppekaval ning selle üks eesmärke on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnaelus osalemiseks ja võimaldada õppijal edukalt toime tulla muutuvas elukeskkonnas (*Kutseõppeasutuse seadus–Riigi Teataja*, 2013). Seega, erinevalt gümnaasiumiharidusest on Kutseharidusstandardis (2013) rõhuasetus erialaste oskuste ja pädevuste arendamisel (*Kutseharidusstandard–Riigi Teataja*, 2013) ning partneriks olemist ja isiklikus elu toimetulemist eraldi ülesandena seatud ei ole.

Senised uuringud on näidanud, et kuigi koolid lisavad sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste edendamise oma üldistesse tavadesse, on tegevused ja õppetunnid, mis keskenduvad nende oskuste õppimisele, vähem levinud. Sageli esineb lahknevus kirjaliku õppekava ja saavutatud õppekava vahel (OECD, 2023).

Eelnevalt väljatoodu põhjal võib oletada, et koolis pööratakse vähe tähelepanu noorte ettevalmistamiseks püsiva paari- ja peresuhete loomise jaoks. Eesti statistikast on teada, et ligikaudu pooled abielud ei jää püsima ning olukord on olnud sarnane aastakümnete lõikes

(Abielud ja lahutused / Statistikaamet, 2021). See peegeldab vähest teadlikkust ja oskuste nappust romantiliste püsisuhete loomisel ja hoidmisel. Riikliku õppekava (2011) tähenduses mõistetakse teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumit pädevuseks. Selleks, et noori läbimõeldumalt toetada, tuleb vaadata haridusse ja küsida noorte endi käest, millised pädevused nad ellu kaasa saavad ning mida koolid ja õpetajad saavad teha enam paari- ja peresuhetega seotud pädevuste kujundamiseks. Õpilaste hinnangu kaudu saadav teave ja konstruktiivne tagasiside aitab näha võimalusi õppetöö täiustamiseks (Pham *et al.*, 2012). Kuigi õpilaste arvamused ei pruugi kajastada täit reaalsust, siis peegeldavad õpilashinnangud rohkem või vähem teatud subjektiivsusega tegelikkust (Krips, 2008). Osa uurijaist on jõudnud järeldusele, et õpilaste arusaamadega arvestatakse õpetamise kvaliteedi hindamisel liiga vähe (Cothran *et al.*, 2003).

Selgitades välja millised on gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas, saab uurimuse tulemusena saadud teavet kasutada koolides neid teemasid käsitlevate õpetajate toetamisel ja perekonnaõpetuse õppematerjalide arendamisel. Selle bakalaureusetöö teoreetiline osa annab kirjanduse ülevaate väärtustest ja normidest paari- ja peresuhetes, paari- ja peresuhete muutumisest ühiskonnas ning hariduse ja õpetaja rollist paari- ja peresuhetega seotud pädevuste kujundamisel.

Teoreetiline ülevaade

Väärtused ja normid paarisuhtes

Mõiste väärtus pärineb ladinakeelsest sõnast *valere*, mis tähendab väärt olema (Blackburn, 2002). Väärtused kui nähtused on inimese eksisteerimise seisukohalt olulised ja tähenduslikud ning neid mõistetakse tavaliselt juhitavate põhimõtetenähtustena (Schwartz, 2012). Need põhimõtted kujundavad inimese elu ja aitavad teha olulisi otsuseid (Riggs & Due, 2023). Paarisuhte väärtuste hulka kuuluvad partnerluse olulisus, oma pere loomine ja laste saamine (Tschopp *et al.*, 2015). Gümnaasiumi riiklikus õppekavas on kirjas, et gümnaasiumis jätkub põhikoolis aset leidnud väärtuskasvatus ning tähtsustatakse alusväärtustena selliseid üldnimilikke väärtusi nagu ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011).

Kui väärtused on laiemalt seotud uskumuste ja tõekspidamistega, siis normid on täpsemad käitumisstandardid, mis juhivad inimese tegutsemist (Orthner, 1995). Normid paarisuhtes on reeglid ja ootused, mida partnerid omavahel jagavad ning mis määravad nende

omavahelise käitumise ja suhtlemise (Schmaling & Afifi, 2022). Üks levinumaid norme paarisuhtes on vastastikune austus ja toetus. Partnerid ootavad, et nad suhtuksid üksteisesse austuse ja lugupidamisega, abistaksid igapäevastes olukordades ning oleksid teineteisele toeks rasketel aegadel (Lavner *et al.*, 2021).

Hoiakud on tugevalt seotud inimeste enda perekonnalooga ning hoiakuid mõjutavad käitumise muutused ühiskonna tasandil (Kasearu, 2009). Normide muutumise taustal toimuvad ka muutused paari- ja peresuhete valdkonnas. Orthner (1995) leiab, et normide muutumine on tingitud individuaalsest olukorrast ning ühiskondlikest tingimustest, kuid muutused toimuvad aeglaselt. Kasearu (2009) tõstatab küsimuse, kuidas perekonnaga toimuvate muutuste puhul toetada trende selliselt, et perekondade üldine olukord ei halveneks. Normide hägustumine ja teisenemine annab käitumise õigeks või mitteõigeks pidamisele laiad piirid ning see kehtib ka peresuhete loomise puhul (Kasearu, 2009).

Nii võib mõista lahutuste arvu suurenemist ning inimeste valmidust registreerimata kooselus elamiseks, võttes eeskujuks teiste suhteid või lähtudes isiklikust kogemusest, et abielu ei ole püsiv ning seeläbi vabas kooselus elamise taunimise normid nõrgenevad, kuid see ei tähenda, et abielu ei väärtustata (Thornton & Young-DeMarco, 2001). Inimesed tajuvad enam riskide suurenemist paarisuhtes (petetud saamine, hülgame, lahutus) ning see on muutnud paarisuhtesse astumist aina ratsionaalsemaks käitumiseks (Bulcroft *et al.*, 2000).

Thornton ja Young-DeMarco (2001) toovad välja, et probleemid paarisuhtes võivad tuleneda normide ja hoiakute ning väärtuste vahelisest vastuolust. Ühelt poolt hinnatakse kõrgelt perekonda, laste saamist ja väärtustatakse abielu, teiselt poolt aga soovitakse võrdsust ja isiklikku vabadust. Järgnevas peatükis käsitletakse väärtuseid ja norme peresuhetes.

Väärtused ja normid peresuhetes

Riigi üks olulisemaid institutsioone on perekond, mida seostatakse inimestega, kes on omavahel abielu, veresuguluse või adopteerimise kaudu seotud (Kutsar, 2003). Teadaolevalt on perekond inimeste vanim, väikseim ja olulisim struktuur ajaloos. Perekonna ühtsuse loomiseks peetakse abielu kultuuriliseks vajaduseks, kuigi ühiskonnas võib olla erinevaid arvamusi (Fiskin & Sari, 2021).

Peresuhete all mõistame pereliikmete omavahelisi erinevaid suhtlusvorme nagu vanema-lapse suhted, õe-venna suhted, vanavanem-lapselaps suhted. On selge, et laps saab kõige enam mõjutatud just peresuhetest (Smetana, 2017). Terved peresuhted seisnevad pereliikmete omavahelises positiivses suhtluses ning õdede-vendade omavahelises heas

läbisaamises. Peresuhete toimimine ja suhete kvaliteet lapsepõlves mõjutavad laste heaolu (Geerts-Perry *et al.*, 2021). Lapsel kujuneb perekonna mõjul arusaamine elust ja nad omandavad oma käitumismallid, hoiakud ja väärtused oma vanematelt, mis on väga püsiva iseloomuga (Krull, 2018). Uuringud näitavad, et konfliktidel nii peresuhetes laiemalt, kui ka õdede-vendade vahel on negatiivne ja kahjulik mõju laste psühholoogilisele heaolule (Geerts-Perry *et al.*, 2021). Purunenud peresuhted võivad suure tõenäosusega jätkuda järgmises põlvkonnas ning võib esineda soovimatust ennast perekonna eluga siduda ja mitte võtta vastutust lapsepõlves saadud negatiivsetest kogemustest lähtuvalt (Kraav, 2000). Seega mängivad peresuhted olulist rolli inimese identiteedi kujunemisel. Järgnevas peatükis käsitletakse ühiskonnas asetleidnud muutusi seoses paarisuhtega.

Paarisuhe muutuv as ühiskonnas

Paarisuhe on maailmas ja sealjuures Eestis, viimase sajandi jooksul läbi teinud märkimisväärseid muutusi. Ühiskonnas toimunud elukorralduslikud muutused on tinginud ka paarisuhte väärtuste ümberhindamise. Paarisuhte protsessidele avaldavad laiemat mõju sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised muutused. Sotsiaalteadlased ja poliitikakujundajad on võtnud enamasti fookusesse perekonna struktuuri ja perevormide muutumist käsitlevad küsimused, kuid tunduvalt vähem on tähelepanu pööranud paari- ja peresuhete sisestele protsessidele (Kasearu, 2009).

Abielu ja perede loomine on tänapäeva ühiskondades muutunud suureks väljakutseks ja murekohaks ning kõige olulisem mõjutegur otsuse juures abielluda, on suhtumine abielusse (Rezai *et al.*, 2023). Tõendid näitavad, et elumõtte omamine on seotud noorte kalduvusega abielluda ning omab seost kalduvusega abielu truudusele (Heydarian *et al.*, 2022). Inimesed otsivad oma isiklikku elumõtet ning elumõtte on käitumise motivatsiooni aluseks. Kui inimene ei suuda elus tähendust leida, tunneb ta end tühjuna ja petetuna ning tal võib olla raskusi leida tähendust ka teistes eluvaldkondades, nagu näiteks abielu (Porzoor *et al.*, 2015). Abielu väärtust saab vaadata kahe mõiste järgi, praktiline ja sümboline väärtus, need aitavad mõista paarisuhtega toimuvaid muutusi (Byrd, 2009). Paarisuhte praktilise väärtuse osakaal majandusliku turvalisuse osas on viimase sajandi jooksul vähenenud, kuna naiste ja meeste võrdsed võimalused tööturul ja hariduse omandamisel on läbi teinud suure arengu (*Gender Equality Index*, 2022). Kuigi paarisuhtes on abielu praktiline väärtus vähenenud, on sümboline väärtus endiselt kõrge (Beck & Gemsheim, 2002). Fiskin ja Sari (2021) toovad

välja, et nende õpilaste hulgas, kellel olid positiivsed hoiakud abielu suhtes, omasid ka kõrget motivatsiooni laste saamise osas (Fiskin & Sari, 2021).

Paarisuhtes lähtutakse järjest enam individuaalsetest huvidest, vajadustest, soovidest, ideaalidest ja eesmärkidest (Kasearu, 2009). Heas paarisuhtes on mõlema partneri vajadused rahuldatud (Saali-Saul, 2022). Harley on toonud välja 10 suhtevajadust mille teadvustamine ja arvestamine aitavad paarisuhet tugevdada ja armastust hoida (2011).

- Hoolivuse väljendamine tegudes
- Lähedus (lähedased vestlused)
- Koos vaba aja veetmine
- Usaldus ja ausus, avatus
- Materiaalne toetus (piisavalt raha, et elada)
- Atraktiivsus
- Seksuaalne rahuldatus
- Kodune tugi
- Perele pühendumine
- Uhkusetunne partneri üle

Ülal loetletud vajaduste arvestamine ja täitmine eeldavad mitmeid olulisi oskusi, nagu näiteks empaatia, sihikindlus ja vastutustundlikkus, koostöö- ja suhtlemisoskused, emotsioonide reguleerimine, mis kuuluvad sotsiaal-emotsionaalsete oskuste valdkonda ja on arendatavad.

Kool on ideaalne keskkond sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste õppimiseks (OECD, 2023) ning kui tahta muuta tänases ühiskonnas seda, millega ei olda rahul, tuleb alustada haridusest (Schihalejev, 2011). Järgnevas peatükis vaadeldakse hariduse ja õpetaja rolli paari- ja peresuhete alaste pädevuste arendamisel.

Hariduse ja õpetaja roll paari- ja peresuhete käsitlemisel

Tänapäeval pööratakse üha rohkem tähelepanu sellele, et väärtuste edasi andmine on lisaks perekonnale ka kooli ülesandeks (Krull, 2018). Üldiselt on levinud teadmine, et väärtusi edastatakse hariduse kaudu (Haydon, 2006) ja kõlbeliste isikute kujunemine on üldhariduskooli üks kesksemaid kasvatusesemärke (Krull, 2018). Lapsevanemad kodus õpetavad ja suunavad last väärtuste ja normide järgi, kuid üha enam jääb see roll hariduse õlgadele, sest vanematel napib aega oma lastega tegelemiseks (Mitt, 2012).

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas on väärtused seotud läbivate teemadega, mille abil soovitakse toetada õpilaste emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlbelise küpsuse saavutamist, mis on

isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks (*Gümnaasiumi riiklik õppekava*, 2011). Saali-Sauli (2022) järgi on tervel paarisuhtel isikliku õnne ja heaolu kujunemisel väga suur tähtsus (Saali-Saul, 2022). Enamikus koolides on sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamine kaudselt olemasolevate praktikate osa. Kuid sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste käsitlemine akadeemilise õppimise kõrval omab riski seda lühendada või tiheda ajakava ja näiliselt konkureerivate prioriteetide tõttu vahele jätta (OECD, 2023).

Paari- ja peresuhted on otseselt seotud emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlbelise küpsusega. Erinevates välismaistes uuringutes kasutatakse selle teema käsitlemisel mõistet noorte suhteharidus (*Youth Relationship Education*), mille üldine eesmärk on anda noortele teavet selle kohta, milline näeb välja terve suhe (hoiakud ja teadmised) ning õpetada neile suhtlemisoskusi, mis valmistavad neid paremini ette tervete suhete loomiseks (Blanchard *et al.*, 2009) või soodustavad tervete romantiliste suhete loomist ning hoidmist (Halford, 2011). Noorte suhtehariduse üldine fookus on anda noortele ettekujutus lähisuhetest, õpetada neile suhtes olemiseks vajalikke oskusi, eelkõige suhtlemis- ja probleemilahendusoskused ning vähendada ebarealistlikke ootusi paarisuhtele ja partnerile (Simpson *et al.*, 2018). Eesti märksõnade leksikonis mõistet „suhteharidus“ ei leia. Lähtudes sellest, et paljud hiljutised uuringud kasutavad just seda mõistet, kasutab autor seda mõistet ka oma lõputöös.

Noorte suhtehariduse valdkonnas läbiviidud uuringud näitavad vajadust noorte teadlikkust ja oskusi toetada. Näiteks Weissbourd koos kolleegidega viis Ameerikas läbi uuringu (2017) 3000 noore ja noorukiga, et mõista nende romantilisi ja seksuaalseid kogemusi ning tulemustest selgus, et 70% 18-25 aastastest noortest oleks soovinud oma vanematelt saada rohkem teavet ja abi romantiliste suhete emotsionaalsest toimimisest ning 65% noortest oleksid soovinud saada koolist juhiseid romantiliste suhete kohta (Weissbourd *et al.*, 2017). Smith jt (2011) uurisid noorukiea varjukülgi ja järeldasid, et hariduses pole suudetud tagada noortele vajalikke ideid, vahendeid ja praktikaid, mis aitaksid neil teada saada, kuidas luua oma romantilisi ja seksuaalseid suhteid tervel ja mittehävitaval viisil ning nende ettevalmistamises õnnelike ja toimivate abielude ning perekondade loomisel, mida enamus neist tulevikus soovib (Smith *et al.*, 2011)

Mitmed interdistsiplinaarsed uurimisvaldkonnad kinnitavad, et noorukite ja noorte täiskasvanute suhteharidusele tuleb suuremat tähelepanu pöörata, et aidata neil teha paremaid suhtevalikuid, et nad saaksid paremini realiseerida oma soove terve abielu ja stabiilse perekonna loomisel (Hawkins, 2018).

Üldtunnustatud arusaama kohaselt on kooli roll aidata õpilastel omandada ja täiendada sotsiaalseid ja emotsionaalseid oskusi. Selleks, et koolid saaksid realiseerida oma potentsiaali selles ülesandes, peavad nad tunnistama, et akadeemilised saavutused ning emotsionaalse ja sotsiaalse poole arendamine on ühe ja sama mündi kaks külge, mis aitavad kaasa õpilaste akadeemilisele karjäärile ja õnnelikule elule (OECD, 2023). Hawkins (2018) rõhutab vajadust alustada suhteharidusega varajases noorukieas, et oleks võimalik mittesoovitavaid tulemusi ennetada, mitte tegeleda juba tekkinud probleemidega, mis ohustavad suhte elujõulisust. Arvestades, millal võivad probleemid romantilistes suhetes tekkida, on mõistlik alustada õpet juba varases noorukieas, mitte oodata kuni hilisemate keskkooli aastateni (Hawkins, 2018). Fincham (2012) peab koolis oluliseks suhete teema tõstmist lugemise, kirjutamise ja aritmeetika järel tähtsusele neljandale kohale (Fincham, 2012). Suhtehariduse andmine on kõige tõhusam siis, kui seda pakutakse jätkuõppena osade kaupa läbi stuudiumi, mitte ühekordse õppena (Hawkins, 2018).

Karney jt (2007) näevad noorukiiga romantiliste suhete käsitlemise võtmeperioodina, millega võib tugevdada tervete abielude aluseid täiskasvanu eas (Karney *et al.*, 2007). Uuringud näitavad, et paljud abielud algavad abielukvaliteedi madalal tasemel ning liiga paljud paarid seisavad silmitsi järsu ja raske tõusuga pikaajalise abielu teekonnal, mis viitab vajadusele panna suuremat rõhku suhteharidusele noorukieas (Hawkins, 2018). On teada, et märkimisväärne osa paaridest, kes otsivad suhtekoolitust, kogevad juba kõrget stressitaset (Bradford *et al.*, 2015) ja kui pakkuda paarikoolitust ainult pärast paari moodustamist, jääme tõenäoliselt ilma olulistest pöördepunktidest inimese romantilisel teekonnal (Rhodas & Stanley, 2009). Haridusel on paari- ja peresuhete käsitlemisel tähtis roll, mida tuleb selgelt teadvustada ning süsteemselt rakendada, kuid peetakse vaidlusi selle üle, kui palju ja kuidas peaks kool väärtuste edastamisega tegelema (Krull, 2018). Uuringud on tõestanud noorte suhtehariduse väärtust, kuid nüüd peavad koolid astuma sammu edasi ja looma võimalused seda suuremas mahus noortele pakkuda, et tõsta suhteharidus ühiseks ja hinnatud osaks kooli õppekavadest (Hawkins, 2018). Rahvusvaheliste uuringute kohaselt on koolide ja õpetajate valmidus selle ülesande täitmiseks siiski endiselt puudulik (OECD, 2023). Hea haridus saab aidata kaasa õnnelike ja püsivate peresuhete loomisel ja seeläbi kaitsta järeltulevat põlvkonda ning tugevdada ühiskonda. Hariduse kontekstis ei saa me mööda minna õpetajast, kui väärtuste kujundajast.

OECD (2023) raportist selgub, et koolist saadavad kogemused sõltuvad eelkõige õpetajast, kellel on võtmeroll õpilaste sotsiaalset ja emotsionaalset arengut toetava kooli- ja

klassikeskkonna loomisel (OECD, 2023). Uuringud kinnitavad, et õpetaja olulisust eduka väärtuskasvatuse parameetrite seadmisel ning tulevaste kodanike kujundamisel (Mohamad & Sihes, 2020). Campbell (2003) järgi on õpetaja oma õpilastele eeskujuks, käitudes ise väärikalt, seistes õigluse eest ja olles moraalse reformi eestvedaja oma isikliku eluga (Campbell, 2003). Seega mõjutab õpetaja oma pedagoogilise eeskujuga õpilaste väärtuste kujunemist (Niemi, 2009) ning on eeskuju ja väärtuste peegel ja emotsionaalne turvaisik (Tammiste, 2014). Schumaker (2009) toob välja, et ei ole väärtusvaba õpetamist, sest õpetaja oma ainet edastades edastab tahtmatult ka varjatud väärtusi (Schumaker, 2009) ja iga täiskasvanu poolt, olgu selleks lapsevanem või õpetaja, välja öeldud mõtted ja seisukohad on väga väärtuslikud, sest laps võtab need üle ja suure tõenäosusega käitub hiljem samamoodi (Sutrop, 2009).

Teoreetilistele allikatele tuginedes selgub, et perekond on esmane ja kõige olulisem väärtuste edasikandja ja lapsepõlves omandatud väärtuste pagas omab olulist kaalu inimese hilisemates valikutes ja käitumises. Eesti statistika näitab, et peaaegu pooled pered lahutavad (*Abielud ja lahutused / Statistikaamet, 2021*). Perekondades edasi antavad väärtused ja hoiakud on väga erinevad ning perekonnaga seotud probleemid mõjutavad kõige enam lapsi (Sthal, 2008). Arvestades, et gümnaasiumi riiklikus õppekavas on ühe ülesandena sätestatud õpilaste ettevalmistamine isiklikuks eluks partnerina, kes on saavutanud emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlblise küpsuse (*Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011*), tõstatub küsimus paari- ja peresuhete teemade ja mahu piisavusest Eesti koolides noortele pakutavas suhtehariduses. Nüüdisaegse suhtehariduse edendamise ühe sammuna on oluline keskenduda tänaste õpilaste ootustele paari- ja peresuhete käsitlemisel õppekavas. Samas ei ole autorile teadaolevalt Eestis uuritud õpilaste ootusi suhtehariduse valdkonnas ning pole teada, millised on Eesti gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste kogemused ja ootused seoses paari- ja peresuhete käsitlemisega koolides. Uurimuse tulemusena saadud teavet saab kasutada koolides neid teemasid käsitlevate õpetajate toetamisel ning perekonnaõpetuse õppematerjalide ja -meetodite arendamisel. Eelnevale tuginedes on bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas. Eesmärgist tulenevalt püstitatakse järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste paari- ja peresuhetega seotud väärtused?
2. Kuidas gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilased kirjeldavad paari- ja peresuhete käsitlemist õppekavas?

3. Millised on gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas?

Metoodika

Käesolev uurimuse eesmärgiks on välja selgitada gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas. Bakalaureusetöö eesmärgist lähtuvalt kasutati uuringu läbiviimiseks kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivne uurimisviis on kohane eelkõige isikute arusaamade, kogemuste ja tõlgenduste mõistmiseks ning annab uuringus osalejatele võimaluse oma kogemusi ja mõtteid vabalt väljendada (Laherand, 2008).

Valim

Uuringu läbiviimiseks valiti uurija kodukoha lähedased õppeasutused, Viljandi Gümnaasium ja Viljandimaa Kutseõppekeskus. Uuringusse kaasati Viljandi Gümnaasiumi 12. klassi ja Viljandimaa Kutseõppekeskuse III kursuse õpilasi, kes olid nõus uurimuses osalema, seega on tegemist mugavusvalimiga, sest uuritavaid oli lihtne uurimusse kaasata (Rämmer, 2014). Uuritavate leidmiseks saadeti e-kiri õppeasutuste õppejuhtidele ning selgitati uurimuse eesmärki. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik, õpilastele tutvustati uurimisteemat ning selgitati uurimuse eesmärki ja uuritavatele tagati konfidentsiaalsus. Uurimuses osales mõlemast koolist 6 õpilast ning õpilased jagunesid sooliselt võrdselt. Uurimise teostamisel arvestati Hea teadustava põhimõtetega. Uurimuses osalemine oli õpilastele vabatahtlik ning eeldatavasti olid osalejad uuritavast teemast huvitatud.

Andmekogumine

Uurimistöös kasutati andmete kogumise meetodina poolstruktureeritud intervjuud, mis viidi läbi 2022. aasta aprillikuus. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab olla paindlik varem koostatud kava järgi, muutes küsimuste järjekorda, arvestades intervjuu käiku (Lepik et al., 2014). Intervjuu kava koostati kolmest uurimisküsimusest ning abiküsimustest, mis moodustasid teemaplokid. Intervjuu sissejuhatavas osas küsiti intervjuueeritavate käest nende arvamust paari- ja peresuhete väärtuste kohta Eesti ühiskonnas, näiteks: „Milliseid paari- ja peresuhteid Teie arvates Eesti ühiskonnas väärtustatakse?“. Esimeses teemaplokis uuriti õpilaste endi paari- ja peresuhete väärtusi, näiteks: „Milliseid pereväärtusi Teie peate

oluliseks?“, teises uuriti õpilaste kogemusi paari- ja peresuhete käsitlemise kohta õppekavas, näiteks: „Milliseid teadmisi olete saanud paarisuhete loomise kohta koolist?“ ning kolmandas uuriti õpilaste ootusi paari- ja peresuhete käsitlemise kohta õppekavas, näiteks: „Milliseid teadmisi sooviksite koolist saada paari- ja peresuhete teemadel?“. Poolstruktureeritud intervjuukava koos küsimustega on välja toodud lisas 1. Enne intervjuu algust paluti uuritavatel täita tööleht, järjestades Harley (2011) teooria suhtevajadused neile olulises järjestuses. Näide täidetud töölehest on esitatud lisas 4.

Uurimuse usaldusväärsuse tõstmiseks viidi eelnevalt läbi prooviintervjuu õpilasega, kes vastas valimi kriteeriumitele. Eesmärgiks oli hinnata intervjuukava sobilikkust ning ajalist kestvust. Prooviintervjuu pikkuseks oli 30 minutit. Prooviintervjuu andmeid uurimusse ei kaasatud. Küsimustes muudatusi ei tehtud, kuna selleks ei ilmnunud vajadust.

Andmekogumist plaaniti läbi viia kahes õppeasutuses fookusgrupi intervjuuna. Fookusgrupp on kindla teemafookusega rühmaintervjuu, milles saavutatakse osalejate omavaheline stimulatsioon ning sobib hästi otsingulise uurimuse puhul (Vihalemm, 2014). Tulenevalt uurimuses osalenud õpilaste soovist ja valmisolekust viidi läbi 1 poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu ning individuaalsed intervjuud õpilastega, kes ei olnud nõus fookusgrupis osalema, kuid olid valmis osalema individuaalsetes intervjuudes. Fookusgrupi suuruseks valiti 6 õpilast vabatahtlikkuse alusel ning intervjuu kestuseks oli 1,5 tundi, intervjuu salvestati. Individuaalsed intervjuud viidi läbi 6 õpilasega, iga intervjuu kestus õpilase kohta oli 30 minutit, kokku 6 õpilasega 3 tundi, intervjuud salvestati. Intervjueeritavate käest küsiti nõuolek intervjuude salvestamiseks ning luba saadud andmete kasutamiseks lõputöös (Hea teadustava, 2017).

Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati töös kvalitatiivset sisuanalüüsi. Esimese uurimisküsimuse vastuste analüüsimiseks kasutati deduktiivset sisuanalüüsi Harley (2011) teoorias välja toodud suhtevajaduste järgi. Saadud andmetest otsiti Harley (2011) suhtevajadustega seotud märksõnu ja lauseid. Laherand (2008) toob välja, et kehtivale teooriale tuginemine aitab hoida uurimise fookust. Teise ja kolmanda uurimisküsimuse vastuste analüüsimiseks kasutati induktiivset sisuanalüüsi. Induktiivse andmeanalüüsiga saab kõige paremini mõista uurimuses osalejate arusaamu ja tõlgendusi (Kalmus *et al.*, 2015).

Andmete analüüs koosnes kolmest etapist: esmalt intervjuude transkribeerimine, seejärel saadud transkriptsioonide toimetamine ja kodeerimine ning kolmandaks samatähenduslike koodide koondamine kategooriatesse.

Esimese sammuna andmete analüüsimisel transkribeeriti helifailid. Transkribeerimine on heli- ja videosalvestiste tekstiliseks muutmine, mis võimaldab analüüsi teostada tekstianalüüsi meetodiga (Linno, 2015). Transkribeerimisel kasutati TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogia veebikeskkonda (Alumäe *et al.*, 2019). Seejärel kuulati helisalvestisi ja võrreldi tekstiga ning vajadusel korrigeeriti transkriptsiooni. Helifailide transkribeerimise tulemusel saadi 17 lehekülge tekstimaterjali. Kvalitatiivse andmeanalüüsi usaldusväärsuse suurendamiseks kodeeriti küsimustiku vastused QCAmap (Mayring, 2000) andmetöötluskeskkonnas mitmeid kordi, kodeerimisse kaasati kaaskodeerijana juhendaja ning saadud tulemusi võrreldi ning erinevuste üle arutleti seni, kuni jõuti ühisele seisukohale ning täpsustati koodide nimetusi. Teksti osadeks jagamine ja süsteemi loomine kodeerimise abil võimaldab selle sisu paremini mõista (Laherand, 2008). Intervjuusid analüüsiti uurimisküsimuste kaupa, millest lähtuvalt anti tähenduslikele üksustele koodid, mis hiljem koondati ühisnimetajate alla. Koodide eesmärk on kogutud andmeid süstematiseerida, neist aru saada ning leida uuritavates tekstides sarnasusi ja erinevusi, et näha millised teemad andmetes peituvad (*Kodeerimine Ja Kategoriseerimine*, s.a.).

Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas. Andmeanalüüsi käigus vaadati tulemusi uurimisküsimustest lähtuvalt väärtuste, kirjelduste ja ootuste järgi. Tulemused on esitatud kategooriate kaupa, mille nimetused on tekstis tumedas kirja ning tsitaadid tulemuste ilmestamiseks on märgitud kaldkirjas.

Õpilaste paari- ja peresuhetega seotud väärtused

Esimese uurimisküsimuse „Millised on õpilaste paari- ja peresuhetega seotud väärtused?“ andmeanalüüsi tulemusel moodustus vastuste sisu alusel üks kategooria: paarisuhte väärtused ning teine kategooria: „suhtevajadused“ tuli Harley (2011) teooriast.

Paarisuhte väärtused. Väärtuste kohta tõid intervjueritavad välja, et tänapäeval Eesti ühiskonnas palju enam ei abielluta. Esimeste probleemide tekkimisel minnakse juba lahku ning seepärast ei julgeta abielluda ja pigem elatakse lihtsalt koos. Otsitakse lühiajalisi ja

atraktiivseid suhteid ning ei olda valmis probleemide lahendamiseks ning liigutakse suhtest suhtesse. Põhjustena toodi välja muutunud ühiskond, ootuste ja reaalsuse vaheline ebakõla ning arvestamine ainult iseenda soovidega. Lisaks mainiti ühe põhjusena ka pere eeskuju ja koduse kasvatuse mõju.

See ilmselt sõltub sellest, millisest perest pärit olla, et kas sa oled näinud, kuidas tegelikult suhe toimib või mitte. (G1)

Uuritavate enda väärtustena paarisuhtes ei olnud määrav selle vorm, kas abielu või kooselu, pigem toodi esile suhtevajadused. Osa intervjuueeritavaid pidasid abielu enda jaoks oluliseks.

Mina pooldan perekonda, kui abielu. Abielus mees ja naine, kes on omavahel seotud, nad on omavahel truud, elu lõpuni koos abielus. (G3)

Ma pigem tahaks perekonda, kus ma saaksin tunda ennast vabana ja õnnelikuna, võiks olla kindlustatud materiaalselt, emotsionaalselt, see on minu igatsus. (G5)

Kõigi intervjuueeritavate mõtted lähtusid traditsioonilisest peremudelist, suhtest mehe ja naise vahel ning intervjuueeritavate vastustest ei täheldatud teistsugust lähenemist, mida ka ei küsitud. Kirjeldades peresuhteid, pidasid uuritavad oluliseks tunda ennast õnnelikena ning tähtsustasid laste saamist ja kasvatamist. Samas väljendasid uuritavad ebakindlust paarilise leidmise ajastuse suhtes ning hirmu lapsevanema rolli ees.

Suhtevajadused. Vastuseid analüüsiti Harley (2011) suhtevajaduste teooriast lähtuvalt ning tulemuseks leiti 9 vastet. Suhtevajaduste järgi töid õpilased enam välja usalduse ja aususe, oluliseks peeti üksteise toetamist.

Minu jaoks algab kõik usaldusest, aususest ja avatusest, sest kui seda ei ole, siis milleks üldse püüdleme. Kui me suudame usaldada, austada üksteist ja toetada, siis saab kõigest üle. (G2)

Veel mainiti turvatunnet, üksteisega arvestamist ja seksuaalset rahuldust. Toodi välja ka suhtele pühendumise vajadus ning vajadus tunda uhkust partneri üle. Partneri atraktiivsust ei maininud keegi ja lisaks Harley (2011) poolt esitatud suhtevajadustele töid õpilased välja armastuse ja truuduse olulisuse ning emotsionaalse stabiilsuse vajaduse paarisuhtes.

Õpilaste kirjeldused paari- ja peresuhete käsitlemisest õppekavas

Uurimisküsimusele „Kuidas õpilased kirjeldavad paari- ja peresuhete käsitlemist õppekavas?“ moodustus andmeanalüüsi tulemusena kolm kategooriat: õpilaste kirjeldused kasutatud meetoditest, õpilaste hinnangud mahule ja õpilaste kirjeldused käsitletud teemadest.

Õpilaste kirjeldused kasutatud meetoditest. Gümnaasiumi õpilased töid välja, et inimeseõpetuse tundides kasutatakse meetoditena erinevaid praktikaid.

Õpetaja näitab slaide ja küsib meie arvamust. Täidame rühmades erinevaid töid ja tabeleid. Näiteks: tegime ülesannet rühmatöona „Milline on ideaalne mees ja ideaalne naine?“ (G6)

Kutseõppe õpilaste vastustest selgus, et nende õpingutes seda teemat ei käsitleta ning seetõttu ei mainitud ka meetodeid.

Põhimõtteliselt ei ole siukest teemat olnud koolis meil. (K4)

Õpilaste hinnangud mahule. Gümnaasiumiõpilaste sõnul käsitletakse paari- ja peresuhete teemat koolis vähe võrreldes selle ajaga, mida nad koolis veedavad.

Pigem jääb puudu neid teadmisi, võiks kindlasti rohkem olla. (G5)

Kutseõppe õpilaste vastustest selgus, et paari- ja peresuhete teemat kutseõppes ei käsitleta.

Ega väga ei olegi üldse räägitud sellest (K4)

Õpilaste kirjeldused käsitletud teemadest. Kutseõppe õpilaste vastustest ilmnas, et paari- ja peresuhete teemat kutseõppes ei käsitleta. Gümnaasiumi õpilaste kirjelduste kohaselt, on koolis käsitletud peretüüpide, suhete tüüpide, kaaslaste leidmise, riiklike toetuste, täiuslik paarisuhe ja suhete toimimise teemasid.

Me räägime erinevatest peretüüpidest, erinevatest suhetest, igasugustest toetustest ja sellistest asjadest. (G4)

Kokkuvõtvalt selgus, et uurimuses osalenud kutseõppe õpilaste kogemuse põhjal kutseõppes paari- ja peresuhete teemat ei käsitleta. Gümnaasiumiõpilastest intervjueeritavad töid välja, et et tundides kasutatakse meetoditena erinevaid praktikaid. Lisaks nimetasid uuritavad, et paari- ja peresuhete teemat käsitletakse koolis vähe võrreldes selle ajaga, mida nad koolis veedavad ning puudu jääb ka teadmistest.

Õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas

Kolmanda uurimisküsimuse „Millised on õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas?“ alla moodustus andmeanalüüsi tulemusena neli kategooriat: õpilaste ootused meetoditele, õpilaste ootused teemale, õpilaste ootused mahule ja õpilaste ootused õpetajale.

Õpilaste ootused meetoditele. Uuritavad õpilased arvasid, et paari- ja peresuhete teemat tuleks käsitleda video- või loengu-arutelu stiilis. Lisaks rõhutati, et teema käsitlemine peaks olema praktilist laadi ja võimaldaks lahendada probleemülesandeid.

Algul on loengud, siis on videod, siis tuleb vahelduseks grupitöö ja saab ka veel

arutleda kõik oma asjad läbi, see on ju kõige parem viis. (K5)

Intervjueeritavad hindavad arutelusid, kus nende pooleseid arvamusi väärtustatakse ning kus neil on võimalus küsida küsimusi, veel toodi välja huvi gruppides töötamise vastu.

Õpilaste ootused mahule. Kõigi uuringus osalenud vastajate ootuste kohaselt tuleks paari- ja peresuhete teemadest koolis rohkem rääkida.

Kuna see puudutab väga suures osas meie tulevikku ja see on nii eluline valdkond või teema, siis koolis seda võiks käsitleda nagu iga aasta. Et lihtsalt hoida perekonna teemat mõtetes, et see ei vajuks ära, et see oleks kogu aeg meeles, nii nagu korrutustabel. (G3)

Õpilaste ootuste järgi sooviksid nad paari- ja peresuhete teemat läbivalt õpingute käigus. Lisaks toodi välja mõte laiendada inimeseõpetuse mahtu õppekava sees ja veel rõhutasid uuritavad, et paari ja peresuhete teemaga tuleks alustada palju varem, näiteks II kooliastmest alates.

Ma arvan, et seda kindlasti peaks tegema rohkem, seda kindlasti peaks alustama varem, sest et kui meil tuleb alles kaheteistkümnenda klassi lõpus perekonnaõpetus, siis tegelikult on enamik ilmselt mingis suhtes juba olnud. (G6)

Kui gümnaasiumiõpilased leidsid, et paari- ja peresuhete teemat võiks käsitleda kogu õpingute ajal, kasvõi iga päev, siis kutseõppe õpilaste mahu kirjeldused olid järgnevad: natuke, 40%, 2 korda nädalas, nädalane koolitus ja ühel õppeaastal 1 aine.

Õpilaste ootused teemale. Uuritavad nii gümnaasiumist kui kutseõppest peavad ühiselt oluliseks käsitleda õpingutes neid paari- ja peresuhete teemasid: suhtlemisoskused, seksuaalelu ja lapsevanemaks olemine. Kutsõppe õpilaste vastustest ilmnemiseks oluliste teemadena psühholoogilised vajadused, tülide ennetamine, toe ja abi saamine, usaldus ning abistamisoskused. Gümnaasiumiõpilaste vastustest ilmnemiseks oluliste teemadena mõlema partneri vastutus paarisuhtes, probleemolukordadega toimetulek, realistlik käsitlus paarisuhetest, perekonna roll ühiskonnas ning peresuhted. Eraldi toodi uuritavate poolt välja, et seksuaalse teema kõrval soovitakse kuulda ka vaimsetest teemadest suhtes. Töö autori tõlgenduse kohaselt pidasid õpilased vaimsete teemade all silmas suhete psühholoogilist, mitte religioosset või spirituaalset aspekti. Intervjueeritavate poolt peeti oluliseks lastega seonduvat: laste saamine, laste kasvatamine, lastega hakkama saamine.

Laste kasvatamisest peaks olema, sest vaadates osasid peresid, kuidas seal lapsi kasvatatakse, siis (K4)

Ühte perioodi on veel vaja tundideks, kuidas lastega hakkama saada. (G4)

Õpilaste arvates peaks koolist saama julgustust peresuhete loomiseks ja arusaama, et lapse saamine ei ole takistus elus.

Kokkuvõtvalt uuritavate vastuste järgi tuleks teemat käsitleda video- või loengu-arutelu stiilis, teema käsitlemine peaks olema praktilist laadi ja võimaldama lahendada probleemülesandeid. Kõik intervjueeritavad toonitasid vajadust paari- ja peresuhete teemade rohkemale käsitlemisele õppekavas ning laiemale teemade ringile.

Õpilaste ootused aineõpetajale. Intervjueeritavad tõid välja, et aineõpetaja peab olema kogunud inimene, kellel on sotsiaalvaldkonna ja/või psühholoogia taust, ning kes oskab vajadusel suunata, kust ja kuidas abi saada. Õpilased näevad perekonnaõpetuse õpetajat teise emana ja teise klassijuhatajana, kellelt oodatakse tuge.

Õpetaja võiks olla nii, nagu perekonnas ollakse tugiisikud üksteisele. Ta võiks olla nagu hea tugi, kelle juurde sa võiksid pöörduda iga kell, kui sul vaja oleks. Ja ta võiks olla hästi kogunud, ta saaks tuua nagu piisavalt palju näiteid ja hästi selgelt ka osata probleeme lahata ja tuua seda kogemuse pagasit õpilastele. (G3)

Õpilased väljendasid eelistust, et paari- ja peresuhete teemasid võiksid käsitleda nais- ja meesõpetaja koos, tuues põhjenduseks, et kuna mehed ja naised on erinevad, annaks eri soost õpetajate kasutamine aines kaks perspektiivi ja avardaks mõtteviisi.

Kokkuvõtteks võib uurimisküsimuse „Millised on õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas?“ kohta väita, et uurimuses osalenud õpilasted peavad oluliseks õppijakeskseid meetodeid, paari-ja peresuhete teemade käsitlemise suuremat mahtu, varasemat algust ning jaotust läbi õpingute. Teemadest tõusid olulistena esile suhte- ja suhtlemisoskused ning lapsevanemaks olemisega seotud pädevused. Õpetajatelt oodatakse ainealast pädevust ning lisaks ka emotsionaalset toetust.

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada gümnaasiumi- ja kutseõppe õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas. Uurimistulemuste arutelu tuuakse välja olulisemad tulemused, samuti uuringu praktiline väärtus ja piirangud ning soovitused edasisteks uurimusteks.

Esimesele uurimisküsimusele „Millised on õpilaste paari- ja peresuhetega seotud väärtused?“ vastamiseks saadud tulemused näitasid, et õpilased pidasid suhtevormist, kooselu või abielu, paarisuhte seisukohalt olulisemaks suhtevajaduste (Harley, 2011) väärtusi. Senised uuringud on samuti näidanud, et inimeste juhtivateks põhimõteteks on just väärtused

(Schwartz, 2012). Õpilased tõid mitteabiellumise põhjendusena välja abielude lahutuse suure osakaalu ühiskonnas, mis näitab, et abielud ei püsi ning seetõttu ei julgeta abielluda. Seega otsust abielluda mõjutab suhtumine abielusse ja seda kinnitavad ka uuringud (Rezai et al., 2023) ning see näitab ka abielu väärtuse muutumist ühiskonnas (Byrd, 2009). Õpilaste sõnul soovivad nad siiski ka abielluda, mis kinnitab, et õpilased väärtustavad ka abielu. Sellist arusaama selgitavad abielu praktilise ja sümbolilise väärtuse muutumise uurimised (Byrd, 2009). Lisaks toodi välja päritolu perekonna oluline mõju pereväärtuste kujunemisel, mida kinnitavad ka varasemad uurimused (Krull, 2018). Õpilaste arvates suhete purunemine takistab lastes püsisuhte väärtuste kujunemist ja lapsel on keeruline aru saada, mis see püsisuhe on ning kuidas see toimima peaks, kui perre tekib jälle uus isa või uus ema. Sellise eeskuju mõju peeti ka üheks suhete purunemise põhjuseks. Uuringutest tuleb samuti välja, et konfliktidel peresuhetes ja selle purunemisel on negatiivsed ja kahjulikud mõjud (Geerts-Perry et al., 2021) ning suure tõenäosusega võib see jätkuda järgmises põlvkonnas (Kraav, 2000).

Kümnest suhtevajadusest nimetasid õpilased intervjuudes üheksa suhtevajadust: usaldus ja ausus, lähedus, hoolivus, koos aja veetmine, füüsiline toetus, kodune tugi, seksuaalne rahuldatus, perele pühendumine, uhkuse tunne partneri üle. Atraktiivsust esile ei toodud, samas peab lõputöö autor võimalikuks, et seda peeti iseenesest mõistetavaks. Harley (2011) poolt kirjeldatud suhtevajadustele, tõid õpilased lisaks välja armastuse, truuduse ja emotsionaalse turvalisuse.

Kõigi intervjuueeritavate vastused võib kokku võtta selliselt, et iga uuringus osalenud õpilane soovib õnnelikku, toimivat ja püsivat paarisuhet ning ootab, et vajadused suhtes oleksid täidetud. See seisukoht on kooskõlas uuringuga, mis ütleb, et paarisuhtes lähtutakse järjest enam huvidest, vajadustest, soovidest, ideaalidest ja eesmärkidest (Kasearu, 2009).

Teise uurimisküsimuse, „Kuidas õpilased kirjeldavad paari- ja peresuhete käsitlemist õppekavas?“, tulemustest selgus, et kutseõppes ja gümnaasiumis on teema käsitlemine koolide võrdluses erinev. Kutseõppe õpilaste sõnul nende õpingutes paari- ja peresuhete teemat eraldi ei käsitleta, mis võib olla tingitud asjaolust, et Kutsetandardi (2013) rõhuasetus on erialaste oskuste ja pädevuste arendamisel. Uuringus osalenud gümnaasiumiõpilaste sõnul käsitletakse paari- ja peresuhete teemat alles kaheteistkümnenda klassi lõpus, see käsitluse maht ei ole piisav ega anna neile realistlikku ettekujutust paarisuhtest. See tulemus on kooskõlas OECD (2023) raportiga, mis viitab, et koolides kipub sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste toetamine jääma akadeemiliste teadmiste omandamise varju ja

Weissbourd jt (2013) tulemustega, mille kohaselt teevad koolid suhteliselt vähe noorte ettevalmistamiseks romantilisteks püsisuheteks. Lisaks peegeldab see varasemalt väljendatud seisukohta, et nendele teemadele tuleb pöörata suuremat tähelepanu (Hawkins, 2018).

Arvestades selles töös ilmnenu tulemusi, mille kohaselt kutseõppe õppekava ei paku õpilastele üldse tuge suhete valdkonnas ning gümnaasiumiõpilaste suhtehariduse maht ja sisu ei ole õpilaste hinnangul piisav, saavutamaks riiklikus õppekavas seatud ülesannet, võib järeldada, et Eesti suhteharidus vajab senisest konkreetsemaid otsuseid ja süsteemsemaid tegevusi õpilaste ettevalmistamisel isiklikuks eluks partnerina, kes on saavutanud emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlblise küpsuse.

Kolmanda uurimisküsimuse, „Millised on õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas?“ tulemuste järgi oodatakse koolist laiemaid teadmisi paari- ja peresuhete teemade kohta. Uurimuses osalenud õpilased ootavad teemade läbiviimisel loengute ja õppevideote kõrval arutelusid, kus nende arvamusi väärtustatakse ning on võimalus esitada küsimusi. Cothran jt (2003) on samuti rõhutanud, et õppes arvestatakse õpilaste arusaamadega liiga vähe, seega on uuritavate ootused on põhjendatud.

Uuringus selgusid osalenud õpilaste ootused käsitletavatele teemadele – näiteks realistlik käsitlus paarisuhtest, suhtlemisoskused, sh probleemide ennetamine ja probleemidega toimetulek. Need ootused on heas kooskõlas noorte suhtehariduse üldise fookusega – anda noortele ettekujutus, millised näevad välja toimivad lähisuhted, õpetada neile suhtes olemiseks vajalikke oskusi, eelkõige suhtlemis- ja probleemilahendusoskused ning vähendada ebarealistlikke ootusi paarisuhtele ja partnerile (Simpson *et al.*, 2018). See tulemus on ootuspärane, arvestades, et Weissbourd jt (2017) uurimuse kohaselt 65% noortest oleksid soovinud saada koolist juhiseid romantiliste suhete kohta. Autor peab kutseõppe õpilaste väljendatud kogemusi ja ootusi arvestades väga oluliseks leida lahendused ka kutseõppes suhtehariduse andmiseks, sest puudujäägid suhtehariduses võivad mõjutada noorte õpingutele keskendumist ja õpingute jätkumist. Õpilaste väljendatud ootusi kõrvutades, märkas töö autor esmapilgul vastuolulist ootust - üheltpoolt soovivad õpilased saada koolist realistlikku käsitlust paarisuhtest ja teiselt poolt ootavad, et kool julgustaks neid peresuhteid looma. Töö autor leiab, et paarisuhtes ettetulevate erimeelsuste ja probleemide ning partnerite erinevate ootuste ja vajaduste realistlik käsitlemine võiks püsivate suhete loomist julgustada eelkõige sellisel juhul, kui lisaks teoreetilistele teadmiste andmisele toetatakse koolis ka suhtes olemiseks vajalike oskuste, näiteks emotsioonide reguleerimise,

eneseavamise ja kuulamisega seotud oskuste, arendamist läbi praktiliste tegevuste ja tõenduspõhiste tehnikate harjutamise.

Intervjuu käigus tõid õpilased eraldi välja ootused õpetajale, keskendudes eelkõige õpetaja haridusele ja väljaõppele ning emotsionaalse toetuse aspektile, mis on üks oluline tegur õpetaja-õpilase positiivse suhte loomisel ja hoidmisel. Need ootused on kooskõlas kvaliteetse õpetamise hea tavaga.

Lisaks nimetasid õpilased ühe ootusena, et paari- ja peresuhete teemasid võiks käsitleda nais- ja meesõpetaja koos. See ootus on kooskõlas ka Eestis levinud praktikaga, mille kohaselt näiteks PREP-paarisuhtekoolitusi pakutakse sageli just kahe eri soost koolitaja poolt.

Bakalaureusetöö tulemuste tõlgendamiste osas tuleb arvestada teatavate piirangutega. Esmalt, kvalitatiivse lähenemise ühe piiranguna võib välja tuua selle, et saadud tulemusi ei ole võimalik üldistada kõikidele gümnaasiumi ja kutseõppe õpilastele. Teiseks, vaadates vastuseid õpilaste ootuste kohta õppemahule, oleks tõenäoliselt olnud osalejatele abiks mahu variantide ette andmine. Kolmandaks oleks töö autor intervjuueerijana võinud veel rohkem küsida uuritavatelt täpsustusi nende väljendatud mõtete üheselt mõistmiseks.

Töö praktiliseks väärtuseks peab töö autor uuringu tulemuste esmast indikatsiooni nii gümnaasiumi- kui ka kutseõppe õpilaste kogemustest ja ootustest paari- ja peresuhete käsitlemise meetodite, mahu ja teemade kohta õppekavas, mis pööravad tähelepanule vajadusele anda noortele teavet selle kohta, milline näeb välja terve suhe ning vajadusele õpetada neile suhtlemisoskusi, mis valmistavad neid paremini ette tervete suhete loomiseks ning soodustavad paarisuhte hoidmist. Selle töös ilmnenu ootusi saavad õpetajad arvestada õppijast lähtuvate meetodite ja teemade valikul, et arendada õpilaste suhteharidust ja perelist maailmapilti ning pakkuda lisaks teadmistele õpilastele ka emotsionaalset toetust.

Edasistes uurimuses soovitab autor kindlasti keskenduda paari- ja peresuhetega seotud valdkonna ainete õpetajate vaatenurgale – nende kogemustele, hinnangutele ja ootustele. Õpetajate arvamuste väljaselgitamine võimaldaks koolidel õpilaste sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste edendamise ühe osana ka suhteharidust süsteemsemalt arendada ning õpetajaid selles töös teadlikumalt toetada.

Tänu sõnad

Täna oma bakalaureusetöö juhendajat Piret Einpauli, toetava suhtumise ning nõuannete eest. Täna kõiki uurimuses osalenud õpilasi. Olen tänulik oma perele ja tööandjale toetava ja julgustava suhtumise eest.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käeoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri: *allkirjastatud digitaalselt*

23.05.2023

Kasutatud kirjandus

- Abielud ja lahutused | Statistikaamet. (2021). Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/abielud-ja-lahutused>
- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2019). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. <https://doi.org/10.3233/978-1-61499-912-6-1>
- Beck & Gemsheim. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446218693>
- Blackburn, S. (2002). *Oxfordi filosoofialeksikon*. Vagabund.
- Blanchard, V. L., Hawkins, A. J., Baldwin, S. A., & Fawcett, E. B. (2009). Investigating the effects of marriage and relationship education on couples' communication skills: A meta-analytic study. *Journal of Family Psychology*, 23, 203–214. <https://doi.org/10.1037/a0015211>
- Boniwell, I. (2014). *Positiivne psühholoogia*. Äripäeva E-pood. <https://pood.aripaev.ee/positiivne-psuhholoogia>
- Bradford, A. B., Hawkins, A. J., & Acker, J. (2015). If We Build It, They Will Come: Exploring Policy and Practice Implications of Public Support for Couple and Relationship Education for Lower Income and Relationally Distressed Couples. *Family Process*, 54(4), 639–654. <https://doi.org/10.1111/famp.12151>
- Bulcroft, R., Bulcroft, K., Bradley, K., & Simpson, C. (2000). The Management and Production of Risk in Romantic Relationships: A Postmodern Paradox. *Journal of family history*, 25, 63–92. <https://doi.org/10.1177/036319900002500105>
- Byrd, E. (2009). The social construction of marital commitment. *Journal of Marriage and Family*, 71(2), 318–336. Scopus. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2008.00601.x>
- Campbell, E. (2003). Moral lessons: The ethical role of teachers. *International Journal of Phytoremediation*, 21(1), 25–50. Scopus. <https://doi.org/10.1076/edre.9.1.25.13550>
- Cothran, D. J., Kulinna, P. H., & Garrahy, D. A. (2003). “This is kind of giving a secret away...”: Students' perspectives on effective class management. *Teaching and Teacher Education*, 19(4), 435–444. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(03\)00027-1](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(03)00027-1)
- Fincham, F. D. (2012, October). The case for relationship education in adolescence and emerging adulthood and initial data on effectiveness. Paper presented at the National Council on Family Relations Annual Conference, Phoenix, AZ.

- Fiskin, G., & Sari, E. (2021). Evaluation of the relationship between youth attitudes towards marriage and motivation for childbearing. *Children and Youth Services Review, 121*, 105856. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105856>
- Geerts-Perry, A. T., Riggs, S. A., Kaminski, P. L., & Murrell, A. (2021). Psychological Well-Being and Family Functioning in Middle Childhood: The Unique Role of Sibling Relational Dynamics. *Journal of Family Issues, 42*(12), 2965–2985. <https://doi.org/10.1177/0192513X21993191>
- Gender Equality Index*. (2022). European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020-country-profile/ee>
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2011). <https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011?leiaKehtiv>
- Halford, W. K. (2011). Marriage and relationship education: What works and how to provide it. New York: Guilford.
- Harley, W. F. J. (2011). *His Needs, Her Needs: Building an Affair-Proof Marriage*. Revell.
- Hawkins, A. J. (2018). Shifting the Relationship Education Field to Prioritize Youth Relationship Education. *Journal of Couple & Relationship Therapy, 17*(3), 165–180. <https://doi.org/10.1080/15332691.2017.1341355>
- Haydon, G. (2006). *Education, Philosophy and the Ethical Environment*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203002704>
- Hea teadustava. (2017, august 28). <https://www.eetika.ee/et/eetika-moraal/hea-teadustava>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Karney, B. R., Beckett, M. K., Collins, R. L., & Shaw, R. (2007). *Adolescent romantic relationships as precursors of healthy adult marriages: A review of theory, research, and programs*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Kasearu, K. (2009). *Muutuvad pereväärtused muutuvast Eestis* (Tallinn). Rahvastikuministri büroo. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/muutuvad_perevaartused_muutuvast_eestis.pdf
- Kodeerimine ja kategoriseerimine*. (s.a.). Salvestatud 30. aprill 2023, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kodeerimine-ja-kategoriseerimine>

- Kraav, I. (2000). *Kodu ja perekond turvatunde alusena*. Perekasvatuse Instituut TÜ pedagoogikaosakond.
- Kriips, H. (2008). Teachers' behaviors in forms 5 to 9 and forms 10 to 12 classrooms. *Reforms and innovations in Estonian education*, 139–154.
- Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kutsar, D. (2003). *Millist perepoliitikat me vajame*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kutseharidusstandard–Riigi Teataja. (2013). <https://www.riigiteataja.ee/akt/117042019006>
- Kutseõppeasutuse seadus (2013) *Riigi Teataja*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020008#para22>
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*.
<https://www.etera.ee/zoom/1930/view?page=1&p=separate&tool=info>
- Lavner, J. A., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2021). *Relationship Dynamics and Processes*. <https://doi.org/10.1111/jomf.12727>
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/avaleht>
- Linno, M. (2015). *Transkribeerimine*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/transkribeerimine>
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Article 2. <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- McElwain, A., Finnegan, V., Whittaker, A., Kerpelman, J., Adler-Baeder, F., & Duke, A. (2016). Evaluation and lessons learned from an undergraduate service learning course providing youth-focused relationship education. *Evaluation and Program Planning*, 58, 116–124. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2016.06.002>
- Mitt, M. (2012). *Väärtuskasvatus Tarkuste Hoidise abil: Eesti rahvapärimesel põhinev metoodika lasteaedadele, algkoolidele ja lapsevanematele*. Väärtuskoolitus.
- Mohamad, N., & Sihes, A. (2020). A Systematic Review: Teacher's Roles in Implementing Values Education. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24, (7).
- Niemi, H. (2009). Õpetaja väärtuste kandja ja vahendajana. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Toim), *Väärtused ja väärtuskasvatus* (lk 27–49). Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- OECD. (2023). *Schools as hubs for social and emotional learning: Are schools and teachers ready?* OECD. <https://doi.org/10.1787/f6d12db7-en>

- Orthner, D. (1995). *Families in Transition: Changing Values and Norms*. Cole Publishing Company.
- Pham, G., Koch, T., Helmke, A., Schrader, F.-W., Helmke, T., & Eid, M. (2012). Do Teachers Know How Their Teaching is Perceived by their Pupils? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 3368–3374. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.068>
- Rezai, Z., Rezapour-Mirsaleh, Y., & Aryanpour, H. (2023). The Existential Issues and Attitude Toward Marriage in Single Youth: A Cross-Sectional Study. *The Family Journal*, 10664807221151168. <https://doi.org/10.1177/10664807221151169>
- Rhoades, G. K., & Stanley, S. M. (2009). Relationship education for individuals: The benefits and challenges of intervening early. In H. Benson & S. Callan (Eds.), *What works in relationship education: Lessons from academics and service deliverers in the United States and Europe* (pp. 45–54). Doha, Qatar: Doha International Institute for Family Studies and Development.
- Riggs, D. W., & Due, C. (2023). Transmission of and Views About Family Values in an Australian Convenience Sample: A Mixed Methods Study. *Journal of Family Issues*, 0192513X231158688. <https://doi.org/10.1177/0192513X231158688>
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. <https://samm.ut.ee/valimid>
- Saali-Saul, K. (2022). *Miks meil paarisuhet ikka nii väga vaja on?* Edasi.org.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. <https://www.eetika.ee/et/vaartuskasvatus-opetajakoolituses-3>
- Schmaling, K. B., & Afifi, A. W. (2022). *Communication and Interpersonal Relationships*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190860942.013.14>
- Schumaker, D. M. (2009). *Koolide roll iseloomu arendamises*.
- Schwartz, S. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Simpson, D. M., Leonhardt, N. D., & Hawkins, A. J. (2018). Learning About Love: A Meta-Analytic Study of Individually-Oriented Relationship Education Programs for Adolescents and Emerging Adults. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(3), 477–489. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0725-1>
- Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.012>
- Smith, C., Christoffersen, K., Davidson, H., & Herzog, P. S. (2011). *Lost in transition: The*

dark side of emerging adulthood. New York: Oxford University Press.

Sthal, P. (2008). *LASTEKASVATUS PÄRAST LAHUTUST*. Väike Vanker.

Sutrop, M. (2009). *Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis*. Tartu Ülikooli Eetikakeskus.

Tammiste, H. (2014). *TARKUS TULEB TASAPISI: Kd PK*. Kirjastus Atlex.

Thornton, A., & Young-DeMarco, L. (2001). Four Decades of Trends in Attitudes Toward Family Issues in the United States: The 1960s Through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1009–1037. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01009.x>

Tschopp, C., Keller, A. C., & Stalder, B. E. (2015). Work or family or both? Value trajectories and their prediction over ten years. *Journal of Adolescence*, 42, 20–30. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.03.013>

Vihalemm, T. (2014). *Fookusgrupi intervjuu*. <https://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu>

Weissbourd, R., Amelia Peterson, & Weinstein, E. (2013). Preparing Students for Romantic Relationships. *Phi Delta Kappan*, 95, 54–58. <https://doi.org/10.1177/003172171309500412>

Weissbourd, R., Anderson, T. R., Cashin, A., & McIntyre, J. (2017). The Talk: How Adults Can Promote Healthy Relationships and Prevent Misogyny and Sexual Harassment. *Making Caring Common*. <https://mcc.gse.harvard.edu/reports/the-talk>

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatavad küsimused/taustainfo – vanus/sugu (jm enda märkmed)

1. Milline on Teie perekondlik taust? (mõlemad vanemad, üksikvanemaga jne)
2. Mida tähendab Teie jaoks pere?
3. Milliseid paari- ja peresuhteid Teie arvates Eesti ühiskonnas väärtustatakse?

Uurimisküsimus 1. Õpilaste paari- ja peresuhte väärtused

1. Milliseid pereväärtusi peate teie oluliseks?
 - a. Mis on sinu jaoks oluline?
2. Mida peate paarisuhtes oluliseks?
 - a. Milline on sinu jaoks õnnelik suhe?
 - b. Kes vastutab suhte püsimise eest?
3. Missugust perekonda tahaksite endale tulevikus?
 - a. Millised on mehe ja naise vajadused püsisuhtes?
 - b. Mis on Sinu jaoks kaaslase juures oluline?
 - c. Millised on sinu mured/hirmud paarisuhte loomisega?
 - d. Mis on lahkkelide lahendamisel peamine?

Uurimisküsimus 2. Õpilaste kirjeldused paari- ja peresuhte käsitlemisele õppekavas

1. Kuidas teie õpingutes käsitletakse paari- ja peresuhte teemat?
 - a. Missuguseid meetodeid õpetajad nende teemadest rääkimisel (õpetamisel) kasutavad? Palun tooge näiteid.
2. Milliseid teadmisi olete saanud paarisuhte loomise kohta koolist?
 - a. Millistes õppeainetes käsitletakse paari- ja peresuhte teemat?
 - b. Kui piisavaks peate paari- ja peresuhte teema käsitlemist õppeainetes? Palun põhjendage.

Uurimisküsimus 3. Õpilaste ootused paari- ja peresuhte käsitlemisele õppekavas

1. Kui palju peaks Teie arvates koolis paari- ja peresuhte teemadele tähelepanu pöörama?
2. Milliseid teadmisi sooviksite koolist saada paari- ja peresuhte teemadel?
3. Kuidas võiks Teie hinnangul paari- ja peresuhte teemasid õpingutes käsitleda?
4. Mis õppeainetes võiks neid teemasid käsitleda?
5. Kui suures mahus Teie arvates peaks paari- ja peresuhte teemasid koolis käsitlema?

Mida sooviksite paari- ja peresuhte käsitlemise kohta õppekavas veel lisada, millest me rääkinud ei ole?

Lisa 2. Kodeerimise näide

Õpilaste paari- ja peresuhte väärtused

K: Millised pereväärtusi Teie peate oluliseks? Kui sa mõtled enda suhte peale, mis on sinu jaoks oluline?

V2: Minu jaoks algab kõik, usaldusest, aususest ja avatusest, sest kui seda ei ole, siis milleks üldse püüdleme. Kui me suudame usaldada, austada üksteist ja toetada, siis saab kõigest üle.

V3: Pere suhe peab olema eelkõige loodud armastusele, truudusele ja siis turvalisus ja kõik muu. Väga olulist rolli mängivad head teod. Kui inimesed tegelikult näevad üksteises headust, usaldust, austust ja lähedust ja elavad koos, siis neil võib olla iga päeva rahu tunne. Ei pea tekitama muresid ja muretsema. Kui on rahu südames partneriga, siis tähendab, et suhe töötab.

V6: Ma arvan, et avatud suhtlemisel peab suhtes olema kindlus. Kui sa ütled midagi või avaldad enda mõtteid, isegi kui on eriarvamused, et siis ei tohi kriitikat saada. Peab olema arusaam, et et ei karda.

V5: Ma jääks ka usalduse ja aususe juurde. Turvatunnet oleks kindlasti varem, sest, kui need puudutavad, siis kas suhe üldse toimiks?

V3: Pereväärtuse seisukohalt, kui vaadata meest ja naist, siis mees on kindlasti see, kelle kätte on antud mingis mõttes juhtroll. Aga kuna abielus mees valitseb naise üle ja naine valitseb mehe üle, siis rollid peaksid, olema jaotatud nii et, naised kujundavad vaimset väärtust peres ja mehed on rohkem sõna ja tegudega mängus. Ma arvan, et oluline on, et mees toob materiaalse poole esile, naine on rohkem ... Ta ei ole ainult tugi, vaid ta on ka nõuandja. Omavaheline suhtlus tuleb selle võrra tugevam, kui omavahel suudetakse probleeme arutada ja teatakse kuidas asju lahendada, igal tihel on ju oma lähtepunkt. Mees ja naine on ikkagi erinevad, erinevalt loodud, siis tuleb üksteisega arvestamine ja tekib koostöö.

V4: Mees on perepea, ema on mehe kael. Mees otsustab, aga naine keerab selle otsustuse sinna, kuhu tema tahab, nii öelda koostöö.

K: Selleks, et suhe võiks olla õnnelik, siis millised tegurid on paarisuhtes sinu jaoks olulised, et suhe toimiks?

V2: Kindlasti peab olema endal oma aeg, partner väärtustab seda. Ollakse omavahel koos, siis kindlasti partneril peab ka oma aeg olema. Ei saa olla nii, et kogu aeg riidud kiilies.

Color	Guideline
Red	RQ1-1: Hoolivus tegudes
Pink	RQ1-2: Lähedus
Yellow	RQ1-3: Koos vaba aja veetmine
Orange	RQ1-4: Usaldus ja ausus, avatus
Purple	RQ1-5: Füüsiline toetus
Blue	RQ1-6: Atraktiivsus
Light Blue	RQ1-7: Seksuaalne rahuldatus
Teal	RQ1-8: Kodune tugi
Green	RQ1-9: Perele pühendumine
Light Green	RQ1-10: Uhkusetunne partneri üle
Dark Grey	RQ1-11: Armastus ja truudus
Light Grey	RQ1-12: Emotsionaalne turvalisus

Õpilaste ootused paari- ja peresuhte käsitlemisele õppekavas

V3: Tahtsin öelda seda, et probleemidega tegelemine ja probleemide esiletoomine on hästi oluline. Siin meil päris palju tuleb välja sellist perfektset pilti sellest, kuidas kõik võiks olla täiuslik. Seda maalitakse lapsest saati meile ette, et kuidas võiks olla täiuslik paar. Aga tegelikult reaalses elus juhtub apsakaid ja tekivad vastuolud, siis võiks koolis käsitleda probleeme ja tuua näiteid keerulisematest valdkondadest ja nendest teemadest, mida perekond kaasa toob. Et ei ole ainult lapsed, vaid kogu aja kasutamine, omavaheline suhtlus ja ühtsus. Õpetades tuua rohkem näiteid probleemsetest pooltest.

V4: Minu vaatevinklist tuleks koolis lahendada probleemülesandeid ja erinevaid töölehti. Näiteks, et kui minu partner on selline ja selline, kui talle üks, teine või kolmas asi ei sobi, et kuidas nüüd hakkama saada. Kuidas sa suudad need ära lahendada, kas sa lepid nendega või ongi murdepunkt, et nüüd on suhtega kõik.

V3: Koolis võiks rääkida, kuidas saada aru vastuoludest poolte vahel. Kuidas kujundada oma vaadete kaks poolt, reaalsuse ja selle vahel mida mõtleme, sest see ei pruugi klappida. Kuidas toime tulla keerulisemate situatsioonidega. et tuua see teadmine inimese sisse, kuna lahutamisi ja kõiki selliseid asju on palju. Tuleks ka rõhutada, et milliseid tagajärgi toovad mingid asjad kaasa. Et tekiks reaalne arusaam suhtest, et lihtsalt raputada seda täiuslikkuse kujutelmale.

V4: Pidime ju tegema, seda ideaalse mehe ja naise suhte testi. Milline on see ebaideaalne-mitteideaalne. Et lähemegi nüüd kõik peale kooli laiali suhet looma ja ei ole ideaalne suhe, mis ma nüüd teen, kõik maailm on lõppend ja ei olegi enam midagi teha.

V3: See ongi probleem, koolis, et see ei anna reaalselt maailmapilti

K: Kui suures mahus teie arvates peaks paari- ja peresuhte teemasid koos käsitlema?

V6: Ma arvan, et seda kindlasti peaks tegema rohkem, seda kindlasti peaks alustama varem, sest et kui meil tuleb alles kaheteistkümnenda klassi lõpus perekonnaõpetus, siis tegelikult on enamik ilmselt mingis suhtes juba olnud.

Color	Guideline
Green	RQ8-2: Mõlema partneri vastutus paarisuhtes
Light Green	RQ8-3: Probleemolukordadega toimetulek
Yellow	RQ8-4: Seksuaalelu
Teal	RQ8-6: Lapsevanemaks olemine
Red	RQ8-7: Realistlik käsitlus paarisuhtest
Grey	RQ8-8: Peresuhted
Pink	RQ8-9: Perekonna roll ühiskonnas

Lisa 3. Koodipuu

1. Millised on õpilaste paari- ja peresuhete väärtused?

Kategooria		Koodid
Suhtevajadused	Gümnaasium ja kutseõpe	Hoolivus tegudes Lähedus Koos vaba aja veetmine Usaldus ja ausus Füüsiline toetus Atraktiivsus Seksuaalne rahuldatus Kodune tugi Perele pühendumine Uhkusetunne partneri üle
	Gümnaasium	Armastus Truudus Emotsionaalne turvalisus

2. Kuidas õpilased kirjeldavad paari- ja peresuhete käsitlemist õppekavas?

Kategooria		Koodid
Õpilaste kirjeldused käsitletud temadest	Gümnaasium	Peretüübid Suhete toimimised Riiklikud toetused Täiuslik paarisuhe Suhete tüübid Kaaslase leidmine
	Kutseõpe	Ei ole teemat Ei käsitleta
Õpilaste kirjeldused kasutatud meetoditest	Gümnaasium	Slaidiesitlus Arvamuste küsimine Rühmatöö
	Kutseõpe	Hinnanguid ei ole, sest teemat ei ole
Õpilaste hinnangud mahule	Gümnaasium	Võiks rohkem olla
	Mõlemad	Saab vähe
	Kutseõpe	Ei ole piisav

3. Millised on õpilaste ootused paari- ja peresuhete käsitlemisele õppekavas?

Kategooria	Koodid	
Õpilaste ootused teemale	Gümnaasium	Mõlema partneri vastutus paarisuhtes Probleemolukordadega toimetulek Realistlik käsitlus paarisuhtest Peresuhted Perekonna roll ühiskonnas
	Mõlemad	Suhtlemisoskused Seksuaalelu Lapsevanemaks olemine
	Kutseõpe	Tülide ennetamine Toe ja abi saamine Psühholoogilised vajadused Usaldus Abistamisoskused
Õpilaste ootused meetoditele	Gümnaasium	Õpilaste arvamustest lähtuv arutelu Õpilaste olukorrast lähtuv arutelu Praktilist laadi
	mõlemad	Loengud
	Kutseõpe	Õppevideod Probleemsituatsioonide lahendamine Grupitööd Küsimuste küsimine
Õpilaste ootused mahule	Gümnaasium	Gümnaasiumiõpingute käigus läbivalt Alustada varem (II kooliastmest) Suuremas mahus
	Kutseõpe	Natuke 40% 2 korda nädalas Nädalane koolitus Ühel õppeaastal (1aine)
Gümnaasiumi-õpilaste ootused õpetajale	Õpetaja väljaõpe - haridus	Psühholoogia taust Sotsiaalvaldkonna haridus Pedagoogiline haridus Klassijuhataja
	Õpetaja-õpilase positiivne suhe	Tugiisik Ema õpilastele Kogenud

Lisa 4. Suhtevajadused

Suhtevajadused

Willard F. Harley, 10 peamisest suhtevajadusest - (eesti keeles on Harley lähenemine leitav Kärt Kase raamatus "Kuidas hoida armastust?")

- ✓ hoolivuse väljendamine tegudes,
- ✓ Lähedus (lähedased vestlused)
- ✓ Koos vaba aja veetmine
- ✓ Usaldus ja ausus, avatus
- ✓ Füüsiline toetus (piisavalt raha, et mugavalt elada)
- ✓ Atraktiivsus (= mõne inimese jaoks on oluline, et partner on füüsiliselt atraktiivne)
- Seksuaalne rahuldatus
- ✓ Kodune tugi (ehk rahu ja vaikus)
- ✓ Perele pühendumine
- Uhkusetunne partneri üle

Järjesta suhtevajadused olulisuse järjekorras, sinu enda ootustest/arvamusest lähtuvalt (õiget ja vale järjekorda ei ole).

Jrk.	suhtevajadus	jrk	suhtevajadus
1.	Usaldus ja ausus, avatus	6.	Koos vaba aja veetmine
2.	Kodune tugi	7.	Uhkusetunne partneri üle
3.	Perele pühendumine	8.	Seksuaalne rahuldatus
4.	Lähedus	9.	Atraktiivsus
5.	Hoolivuse väljendamine tegudes	10.	Füüsiline toetus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Enno Rebane,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutseõpetajate kogemused ja arusaamad koostööst ja õpetamisest avatud klassiruumis“, mille juhendaja on Liana Roos, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Enno rebane

23.05.2023